

נצלה מחמת דבר אחר ואין שייך ביטול ששים כנגדו, על כן יטול את מקומו. [ובזה מיושב דקדוק התוס' (להלן בד"ה אלא), שלכך הוצרכה הגמרא לומר שהרוטב צולה את הפסח ואין כאן 'צלי אש', ולא אמרו משום שהרוטב של איסור [שנצלה מחמת החרס], נבלע בבשר ואוסרו – כי אם משום זה לא היה צריך ליטול את מקומו מאחר ומפעפע בכל הבשר ובטל בששים. ורק מפני שהוא צלי מחמת דבר אחר נאסר הבשר בכדי נטילה] (עפ"י שבט הלוי ח"ה נח,ו. עע"ש).

וכבר רבו החולקים על הרשב"א, וכתבו אחרונים ז"ל שדבר המפעפע ויש ששים כנגדו, איסור נטילה אינו אלא חומרא ולא מן הדין (עפ"י חזון איש י"ד כב,ד).

'נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו – יטול את מקומו. נטף מרוטבו על הסולת – יקמוץ את מקומו'
– יקמוץ את כל המקום הלח שבסולת, שעד שם חדר הרוטב, ושאר הסולת היבש – מותר (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם ועוד).

ונראה ש'יקמוץ את מקומו' אינו שיעור שונה מ'יטול את מקומו' אלא שזה בסולת וזה בבשר (עפ"י חזון איש קכד לדף עו. עע"ש).

'סכו בשמן תרומה...' מסתימת הדברים (כאן ובמשנה מ:): משמע שאפשר לסוך את הפסח בשמן אפילו בתחילת צלייתו [וכן משמע ממה שאמרו **'אם של ישראל, אם חי הוא – ידיחנו'**, משמע הא חבורת כהנים אינם צריכים להדיח, אלא צולים אותו עם השמן]. ואין לפסול משום שנצלה מחמת דבר אחר, כי השמן אינו נחשב כדבר בפני עצמו.

ואולם לסוכו בשמן חם אסור, כיון שקיבל השמן חום בפני עצמו הרי נחשב כמרתיה על ידי דבר אחר (עפ"י חזון איש קכד לדף עו. וע"ע בלשון הרמב"ם בפירוש המשנה מ:).

ויש להוכיח מכאן ששמן אינו מעכב את פליטת הדם, וכמו שפסק הרמ"א (י"ד עח,א) שמותר למשווח בשר שלא נמלח, בשמן או בציר, שאינם מעכבים הפליטה (עפ"י בהגר"א שם).

– פסק הרמב"ם שלא הותר לסוך את הפסח אלא במי פירות, אבל במים אסור. ואף על פי שלענין איסור בישול הפסח נתרבו שאר משקים כמים (לעיל מא), יש לומר שמפני שסיכה היא דבר מועט אינה בכלל 'בישול', אלא שבמים אסור מדרבנן הואיל ואין הדרך לסוך בהם, לכך נחשב כעין בישול (עפ"י מנחת חינוך ז).

לפי סברתו נראה לכאורה שהצולה את הפסח בשפוד של שאר מיני עצים המלחחים אינו אוסר בדיעבד, שאין זה 'בישול' משום מיעוט המים הנפליטים. ושמא מדרבנן נחשב גם זה ל'בישול' ואסור לאכלו, אבל על כל פנים אין זה בישול מדאורייתא. וכן יש לדקדק בלשון הגמרא לעיל (עד.) 'הוה ליה כמבושל'. ויש להעיר שמדברי החזו"א (קכד, לדף עו. ד"ה והנה) משמע שנקט שהוא בישול ממש. ע"ש. וע"ע במאירי לעיל מא ובכתבי קהלות יעקב פסחים צב.

עוד בבאר דברי הרמב"ם – ע' בצל"ח, ובמה שהקשה עליו בבית הלוי ח"א סוס"י לב.

דף עו

'צונן לתוך צונן דברי הכל מותר' – אבל צריך הדחה, כמו ששנו בברייתא בסמוך (וכן בחולין קז:). ולא נתנו שיעור למשך שהייתם ביחד (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א תקיד, וב'מיוחסות' קנא. אך ודאי אם עמד זמן רב עד שנתן בו טעם – אסור. שו"ת הריב"ש שמט).

'חם לתוך צונן וצונן לתוך חם, רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה גבר'. מדובר שאי אפשר לעמוד על הדבר אם הבליע בו ונתן בו טעם אם לאו, כגון מין במינו שטעמם שוה, או כשאין נכרי לפנינו לטעום.

ואין להקשות מה מקום למחלוקת זו, הלא אפשר לבדוק על ידי שני מיני התר, לראות אם עילאה גבר או תתאה – שאין זה מופת חותך, כי לפעמים פולט ולפעמים אינו פולט (עפ"י נודע ביהודה קמא יו"ד כח. וכן כתב הפרי-מגדים שאין זו מחלוקת מוחלטת אלא השאלה מה מצוי יותר שישפיע על האחר, העליון או התחתון. וע"ע צבי לצדיק יו"ד צא).

כתב בערוך-השלחן (יו"ד צא, יב קה, כב): מסתבר שלא אמרו 'תתאה גבר' [כן נפסק להלכה] אלא בשהכמויות שוות, אבל אם העליון מרובה מהתחתון – לא.

מסתימת דבריו משמע שכשהעליון רבה על התחתון אין הולכים אחר התחתון בין אם הוא צונן בין אם הוא חם, לקולא ולחומרא. והו דבר חדש, דלא אשתמיט חד מן הפוסקים לבאר זאת שכל הסוגיא מדברת רק בשוים. וכן ממה שכתבו דין זה גם בכלי לא משמע כלל דדוקא בכמות שוה. וכן מדין נטף מרוטבו על הסולת משמע לכאורה שאין חילוק בכמויות. אמנם ודאי יש מקום לומר שהדין משתנה בהתאם לכמויות, שיש לפעמים שהעליון משפיע על התחתון, כפי עדות החוש. וכן יש לדון לפי מידת החום והקור של כל אחד, שודאי דבר קר מאד משפיע על דבר שאינו רותח ממש, אפילו הוא עליון (וע"ע פרי מגדים יו"ד צא). ואולם להניח שכל הדין מדבר רק בכמויות שוות, זה קשה לכאורה.

'בשלמא לרב דאמר עילאה גבר משום הכי יטול את מקומו, דאזל רוטב מרתח ליה לחרס והדר חרס מרתח ליה לרוטב וכי הדר רוטב אפסח קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס'. מכאן כתב הפרי-חדש (ביו"ד סח ס"ק יח) להוכיח שכלי שני יש בכחו להבליע ולהפליט, שהרי מלשון 'נטף' משמע שאין כאן קילוח המחובר כמו בעירוי, ואף על פי כן הרוטב הנוטף לבשר אוסרו מחמת הרתחה שקיבל כשהיה על החרס. הרי שכלי שני אוסר כל שהיד סולדת בו.

לכאורה יש לתרץ דעת המתירים בכלי שני, כי כאן שונה הואיל והפסח כולו נמצא בתנור רותח, אין הרוטב מצטנן כמו בשאר כלי שני שדפנותיו מצוננות.

וע"ע חזון איש או"ח קכד יו"ד ט, ה; שבט הלוי ח"ה נח.

'תנן סכו בשמן של תרומה... בשלמא לרב דאמר עילאה גבר אמטו להכי סגי ליה בקליפה משום דעילאה צונן הוא'. אף על פי ששמן הסיכה סובב אותו, והריהו גם בצד התחתון של הקרבן – כל דבר הנסמך על חברו מוגדר כ'עילאה', והסומך – 'תתאה' (עפ"י חות דעת צב ס"ק כד).

ע"ע תורת הבית הארוך (ד, א ג. מובא בבית יוסף צא, ז), שאם נפל דבר חם לתוך צונן ושקע בתוכו, זה שנפל נחשב 'עילאה' הגם שלבסוף הוא נמצא למטה, כי לעולם זה שבמקומו הוא ה'תתאה' והבא מבווץ הוא ה'עילאה'. וע"ע רעק"א.

'ההיא ביניתא דאיטווא בהדי בישרא... אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר'. פרטי דינים בענין אכילת כשר עם דגים – בשאלות ותשובות לסיכום. על אכילת דגים עם חלב – ע' יוסף דעת חולין קיא.

(ע"ב) 'הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא אפילו גדי וטלה... אלא אי אמרת מפני תערובת טעמים, מה לי גדי וטלה מה לי גדי וגדי'. ואם תאמר הלא ניתן לפרש כך: אפילו גדי וטלה שאין בהם חשש תערובת גופים, אף על פי כן אין צולים משום תערובת טעמים?

ויש לומר שזו היתה הנחה ברורה לגמרא שגם גדי וטלה עלולים להתחלף זה בזה, הלכך אי אפשר לפרש כן (מהרש"א).

תירוץ זה מיושב עם פרש"י שגדי וטלה מיחלפי, אבל רבנו חננאל כתב שגזרו גדי וטלה אטו גדי וגדי – הרי משמע שלפי האמת אין חשש החלפה [נראה מפני שצולאו כולו כאחד, אם כן מקום חתך האליה שהסירוה להקטיר, יוכיח איזהו הטלה ואיזהו הגדי, ובני חבורה וריזים הם].

ונראה לתרץ: אילו בצליית שני דברים בתנור אחד בעלמא יש תערובת טעמים ואוסרים זה את זה, לא היה לתנא להזכיר גדי וטלה מפני שלשון זו מטעה לומר שהגידון הוא רק מצד תערובת גופים, ואין זה אלא דין לכתחילה, והרי אם יש תערובת טעמים הכל אסור אף בדיעבד, והוא דין כללי בכל התורה.

[ונראה שגם לדעת הסוברים 'ריחא מלתא' דרבנן ולא דאורייתא (ע' שפת אמת; חלקת יואב יו"ד יד. וכן נראה מפשט דברי התוס' לעיל ל. ד"ה ואפילו), אם צלו שני פסחים כאחד אסור לאכלם לדעת רב, וכדין גיד הירך החיצון, האסור מדרבנן, אסור לאכלו בפסח (כדלהלן פג:) וכן מצה של טבל דרבנן, אין יוצאים בה ידי חובת אכילה, כדלעיל לה. אך יש להסתפק אם נאמר שאין איסור תורה באכילת הפסח שלא למנויו (ע' בפירוש הר"ש לתו"כ צו ט.ב. ויש שדייק כן מלשונות הרמב"ם – ע' בשו"ת בית זבול ח"א סו"י כג; שבט הלוי ח"א סו"י קנט וח"ה קונטרס הקדשים ד), שמא בכגון זה שיתבטל לגמרי מאכילת הפסח לא אסרו].

ע"ע בשו"ת מהרי"ל קפו; שער המלך הל' מאכלות אסורות יא, ג (דף עד ע"ג).

'בשתי קדירות סלקא דעתך?!' – שהרי גם למאן דאמר (לעיל מא) 'צלי קדר' (= מבושל בקדרה ללא תוספת משקה) אין לוקים עליו משום לאו ד'בישול', עוברים עליו משום כי אם צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר [כמו שכתבו התוס' לעיל מא]. (מנחת חינוך ז, יח).

יש שכתבו שלדעת פרש"י (מא. ד"ה צלי קדר) צלי קדר מותר לרבנן לכתחילה (ע' שבט הלוי ח"ה קה, שפירש כן בדעת פרש"י וגם בדעת ר"ח בסוגיא). ומדברי הגמרא כאן אין במשמע כן. ואולי מדרבנן אסור לכולי עלמא.

'תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא, פת שאפאה עם צלי בתנור, אסור לאכלה בכותחא'. מרש"י משמע שדין זה שנוי במחלוקת רב ולוי, וללוי שאומר ריחא לאו מילתא היא [וכן פסק פרש"י] – מותר לאכול פת זו בכותח (וכן נקטו הר"ח והר"ה, ומפני כן פסקו כרב).

ואולם הרי"ף (בחולין פרק שביעי) כתב שאף ללוי אסור לאכול פת זו בחלב מפני שיכול לאכלה שלא בחלב, ואפילו לוי לא התיר אלא בדיעבד. ועוד, שהוא דבר שיש לו מתירין.

ואף על פי שהתוס' כתבו בשם פרש"י שלוי לא התיר אלא בדיעבד [עמהרש"א. ויותר נראה שהיתה לתוס' גירסה אחרת בפרש"י], סובר פרש"י שזו הואיל ונאפתה כבר נחשב כדיעבד, ודלא כהרי"ף שכיון שיכול לאכלה שלא בחלב נידון כלכתחילה (ע"ע מו"מ בדברי הרי"ף, בשער המלך הל' מאכלות אסורות יא, ג; רעק"א כאן; אבי עזרי (קמא) מאכלות אסורות ט, כג). והרמ"א (יו"ד קה, א) כתב שאם יש לו פת אחרת לא יאכלנה עם חלב, אבל אם אין לו פת אחרת בריוח – מותר, שנחשב לענין זה כבדיעבד. וע"ש בהגר"א.

חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה; העומר ושתי הלחם. ואם תאמר, הלא בשתי הלחם אין שם אלא אכילה שהרי אינן נקמצות, וכיון שאינם נאכלים בטומאה אם כן מה היא הבאתם? – יש לומר היינו תנופה שיש בהם (עפ"י תוס' עז: ד"ה עומר).